

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра української і слов'янської філології та журналістики**

**ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ХЕРСОНА ЯК РЕЗУЛЬТАТ
ПРОЦЕСУ ДЕРОСІЯНІЗАЦІЇ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Виконала: здобувачка 201М групи
Спеціальності 035 Філологія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Філологія (Українська мова
та література)
Остапчук Орина Андріївна

Керівник: кандидатка філологічних
наук, доцентка Мартос С.А.

Рецензент: кандидат філологічних
наук, доцент кафедри державного
управління і місцевого
самоврядування Херсонського
національного технічного
університету Демченко В.М.

Івано-Франківськ, 2024

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.....	5
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ТОПОНІМІВ.....	5
1.1. Основні підходи до перейменування топонімів.....	5
1.2. Історичний контекст перейменувань вулиць: світовий і національний досвід	9
1.3. Соціально-культурні та політичні чинники процесу перейменування.....	15
РОЗДІЛ 2.....	19
ПРОЦЕС ДЕРОСІЯНІЗАЦІЇ МІСЬКИХ ОБ'ЄКТІВ ХЕРСОНА.....	19
2.1. Історичний перебіг та етапи перейменувань у Херсоні.....	19
2.2. Аналіз результатів опитувань про перейменування вулиць.....	22
2.3. Соціальна адаптація та реакція громадян на зміни.....	38
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Актуальність. Проблема перейменування вулиць, особливо в контексті українських міст, є вельми актуальною темою для дослідження. Вона відображає не лише лінгвістичні та культурні зміни в суспільстві, а й вказує на глибокі історичні, соціально-політичні процеси, що відбуваються в країні. Херсон не є винятком, історія його вулиць як в дзеркалі відображає трансформації, що відбулися в Україні за останні століття.

Розгляд цієї теми тісно пов'язаний з науковими програмами та дослідницькими планами, що вивчають мовну політику, культурну ідентичність, а також історичну пам'ять суспільства. Дослідження також зв'язане з ширшою темою декомунізації та дерусифікації простору, яка є важливою частиною сучасних політичних та соціальних процесів в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах теми «Сучасний мовно-літературний та масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи» кафедри української і слов'янської філології та журналістики ХДУ, узгоджена з планом роботи Лінгвістичного освітньо-наукового центру ХДУ.

Мета дослідження полягає в аналізі та систематизації інформації про перейменування вулиць у Херсоні, вивченні основних підходів до перейменування топонімів, їхнього історичного контексту та впливу на суспільство. Основні завдання включають:

1. Визначення основних підходів до перейменування топонімів.
2. Опис історичного контексту перейменувань вулиць (світовий і національний досвід).

3. Характеристика соціально-культурних та політичних чинників процесу перейменування.
4. Огляд історичних етапів перейменувань у Херсоні.
5. Аналіз результатів опитувань про перейменування вулиць.
6. Спостереження соціальної адаптації та реакцій громадян на зміни.

Об'єктом дослідження є процес перейменування вулиць у місті Херсон, тоді як предметом стають самі перейменування, їх історичні, соціальні, культурні та політичні аспекти.

У дослідженні використовуватимуться такі *методи*, як аналіз документальних матеріалів, опитування громадської думки, порівняльний та історичний аналізи.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до вивчення теми перейменувань в Херсоні, з урахуванням широкого спектра факторів, від історичних до соціокультурних.

Практичне значення дослідження виражається у можливості використання його результатів для подальшого вдосконалення мовної та культурної політики на місцевому та національному рівнях.

Апробація. Кваліфікаційна робота обговорена на засіданні кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету. Апробація результатів роботи відбулася на II Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями філологічних, лінгводидактичних і соціальнокомунікаційних досліджень» (Херсон, 28-29 листопада 2024 року).

Публікація. Перейменування вулиць Херсона у зв'язку з законом про дерусифікацію. Подано до друку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ТОПОНІМІВ

1.1. Основні підходи до перейменування топонімів

Назви в містах слугують не тільки для того, щоб допомогти людям відрізнити один об'єкт від іншого, але й щоб спростити їх переміщення міським простором. Це означає, що назви повинні бути не тільки унікальними, але й зручними для сприйняття: вони мають бути короткими, легкими для вимови та запам'ятовування, і в місті не повинно бути кілька об'єктів з однаковими назвами.

Найменування у містах мають і більш глибокий зміст. Часто вулиці та інші міські об'єкти отримують імена на честь видатних осіб або важливих історичних подій. Закон України про найменування встановлює чіткі правила, коли і за яких обставин можна надавати такі імена. Вони включають у себе вшанування осіб, які зробили значний внесок у розвиток країни, здійснили героїчні вчинки або внесли істотний вклад у розвиток науки, освіти та культури.

Закон також дозволяє називати об'єкти на честь важливих дат та подій з метою популяризації історії України, формування національної свідомості та сприяння розвитку культурного життя [8]. Це демонструє, що назви в міському просторі відіграють важливу роль не тільки для навігації, але й для збереження історичної пам'яті та виховання громадянських цінностей.

У міському середовищі об'єкти отримують нове значення, перетворюючись на символи сучасних соціокультурних ідеалів та ідеологій, що підтримуються певними групами або організаціями. Міста стають полотном для символічних відзнак, які використовуються владними структурами для підтвердження своїх поглядів.

Зміни у владі часто супроводжуються оновленням цих символів, а перейменування вулиць та інших об'єктів стає способом закріплення нових владних відносин і вшанування пам'яті через введення нових символів у звичний простір. Це підкреслює значення процесу перейменування як інструменту політики пам'яті та комеморації, перетворюючи міські об'єкти на невидимі меморіали важливим фігурам і подіям в історичному контексті.

Щодо процесу перейменування міських об'єктів в Україні, то він не має суворої процедурної основи, але виходячи із законодавчих актів, як-от "Про присвоєння імен об'єктам права власності" [23] та "Про місцеве самоврядування", можна виділити кілька ключових етапів [8]. Усе починається з виявлення бажання перейменувати об'єкт, яке можуть висловити як окремі особи, так і організації. Надалі заявки з необхідним пакетом документів передаються до органу, відповідального за розгляд, найчастіше це міський голова або виконавчий комітет міської ради. Процес включає аналіз заявок, можливе залучення експертної комісії та проведення громадських обговорень для збору відгуків і пропозицій від громадян. Законодавство вимагає, аби під час цих обговорень було враховано якомога більше думок зацікавлених сторін. На основі зібраної інформації виконавчий орган або міський голова формує подання на затвердження міською радою. Завершальним етапом є рішення міської ради про перейменування, після чого нова назва стає офіційною.

Перейменування вулиць є важливим аспектом культурної політики та ідентичності населеного пункту. Цей процес відіграє ключову роль у відображенні історичних, політичних, соціальних змін у суспільстві та слугує мостом між минулим і сучасністю. Розгляд теоретичних аспектів перейменування топонімів дозволяє глибше зрозуміти мотивації, цілі та наслідки цих дій.

Топоніми, або географічні назви, є невід'ємною частиною мови та культури народу. Вони виконують не лише практичну функцію

орієнтації в просторі, але й мають історичну, культурну та ідентифікаційну інформацію. Перейменування вулиць, майданів, міст та інших географічних об'єктів є процесом, що може бути викликаний різними причинами. Серед найбільш поширених мотивів виокремлюють деколонізацію, деідеологізацію, вшанування пам'яті видатних особистостей або подій, а також зміни в політичному устрої чи суспільних настроях.

Основними підходами до перейменування топонімів є історичний, культурний, політичний та соціально-економічний. Історичний підхід ґрунтується на відновленні історичних назв, які були змінені або втрачені внаслідок колонізації чи політичної репресії. Культурний підхід акцентує на важливості збереження культурної спадщини та ідентичності через назви. Політичний підхід відображає зміни влади або політичних ідеологій, часто супроводжуючись перейменуванням вулиць на честь нових лідерів або ідеологічних символів. Соціально-економічний підхід виокремлюється менш часто, але він може відображати зміни у функціональному призначенні територій або у відповідь на потреби розвитку міського середовища.

Важливим аспектом аналізу перейменувань вулиць є вивчення методологічних підходів, які застосовуються при виборі нових назв. Це може включати консультації з громадськістю, історичні дослідження, врахування культурних та етнічних особливостей. Ефективність цих підходів значною мірою залежить від прозорості процесу, залучення широких верств населення та здатності досягати консенсусу в питаннях, що викликають розбіжності.

Теоретичні аспекти перейменування вулиць відображають складність і багатовимірність цього процесу. Вони охоплюють широкий спектр дисциплін - від історії та політики до культурології та соціології. Розуміння цих аспектів є ключовим для глибокого аналізу мотивацій, методів і наслідків перейменувань вулиць у різних контекстах.

Переєменування вулиць є складним процесом, який включає не лише зміну назв на мапах та дорожніх знаках, але й зміну адрес у офіційних документах жителів, організацій, установ, що розташовані на цих вулицях. Також важливим є вплив цього процесу на колективну пам'ять та ідентичність мешканців [20]. У процесі переєменування вулиць важливо враховувати думку громади, адже це безпосередньо впливає на сприйняття місцевим населенням історичних подій та фігур.

Академічна література виділяє кілька основних етапів процесу переєменування вулиць. Для започаткування процесу деколонізації місцеві ради повинні затвердити відповідний документ, який врегулює порядок переєменування топонімічних об'єктів і створює топонімічні комісії з консультативно-дорадчими повноваженнями. Особливу увагу слід приділити залученню до складу комісій науковців та активістів, їхня кількість повинна бути не менше половини.

На наступному етапі топонімічна комісія формує перелік назв, які потребують зміни, включно з пам'ятниками, що мають бути демонтовані. Важливим є проведення консультацій з громадськістю, щоб забезпечити вибір назв, які відповідатимуть запитам мешканців та відображатимуть історичні особливості регіону. Пропозиції комісії подаються на розгляд профільним комісіям ради та виконавчим органам для подальшого затвердження. Після затвердження нових назв вони мають бути оголошені громадськості через офіційні канали, такі, як сайти міських рад, відеооголошення, інформаційні брошури тощо.

Останнім кроком є виготовлення та встановлення нових дорожніх знаків і адресних табличок, які відображатимуть оновлені назви. Зміна офіційної документації для мешканців, зокрема місце реєстрації, не потрібна, за винятком ситуацій, пов'язаних із правочинами щодо нерухомості. У таких випадках необхідно отримати відповідну довідку з виконавчого органу місцевої ради [25]. Ці заходи не лише допомагають відходити від спадщини колоніального минулого, але й сприяють

зміцненню національної ідентичності та вшануванню історичних постатей, що заслуговують на визнання. Важливою є роль історичної пам'яті у процесі перейменування вулиць. Вибір того, кого чи що вшановувати через назви вулиць, відображає офіційну історичну наративу, яку просуває держава або місцева громада. Такі рішення можуть стати предметом громадських дебатів, адже історична пам'ять часто є полівалентною та суперечливою.

Питання перейменування вулиць має не тільки культурно-історичне, але й соціально-політичне навантаження. Через це вибір нових назв вимагає відповідального підходу, глибокого аналізу історичних фактів та їх значення в сучасному контексті, а також врахування думки місцевої громади. У цьому контексті перейменування вулиць є не просто актом зміни топоніміки, а й складник процесу соціокультурної трансформації суспільства.

1.2. Історичний контекст перейменувань вулиць: світовий і національний досвід

Урбаноніміка — це галузь, що вивчає номенклатуру міських об'єктів, таких, як вулиці, площі, бульвари, парки та інші елементи міського простору. Ця наука розглядає походження назв, їхній історичний та культурний контексти, а також зміни, які відбувалися в урбанонімному полі через політичні, соціальні та економічні трансформації. Урбаноніміка вивчає, як назви міських об'єктів відображають культурні та історичні зміни в суспільстві, а також як вони впливають на ідентичність місцевості та самосвідомість її мешканців. Наприклад, перейменування вулиць у нових державних контекстах може відігравати роль у деколонізації простору, видаляючи колишні імперіалістичні та тоталітарні символи [31].

Науковці використовують різноманітні методи, включно із лінгвістичним аналізом, історичним дослідженням, соціологічними опитуваннями, а також географічними інформаційними системами для картографування змін у міському ландшафті. Це допомагає розкрити, як місцеві назви служать засобом збереження пам'яті про значущі події, видатних осіб або важливі культурні феномени.

Урбаноніміка також має практичне застосування у міському плануванні та культурній політиці, де вона може сприяти більш свідомому підходу до формування міського середовища, забезпечуючи повагу до історичної спадщини та сприяння соціальній гармонії. Це дозволяє виявляти приховані уподобання в стратегіях номенклатури й діагностувати різні явища. Аналогічно тому, як аналіз змісту дозволив виявити профашистські тенденції в деяких американських газетах під час Другої світової війни, так і за звичайними назвами наших вулиць іноді ховаються не завжди гуманістичні стратегії та ідеологеми. Хоча ця тема рідко ставала об'єктом соціологічного аналізу, її активно досліджували в лінгвістиці та географії.

Дослідження в галузі краєзнавства та історії часто призводили до створення довідників, наприклад, «Вулиці Києва. Довідник» (1998) чи «Читаючи топонімічний довідник» (2007). Ці видання, спрямовані на допомогу екскурсоводам, агітаторам та мешканцям, надають інформацію про таблички з назвами, що мають політичне або військове значення, рідше віддавали данину особам культури. Такі документи, складені ретельно, зазвичай не були предметом подальшого узагальнення або соціокультурного аналізу.

Процес перейменування вулиць, який є стародавньою практикою, тісно переплетений з історією, віддзеркалює перетворення у сферах влади, культури та суспільних вартостей [36]. Це явище, розглядаючи його в універсальному та специфічному для країни аспектах, відкриває можливість аналізу еволюції громад, ідеологій та ідентичностей. Таке

перейменування не слід сприймати лише як заміну назв; це є символом трансформації, вшанування пам'яті та реінтерпретації історичних наративів.

У світовому масштабі перейменування вулиць зазвичай відбувається на тлі змін політичної влади та суспільних трансформацій. Зокрема, у період після колоніалізму, багато країн, що здобули незалежність у Африці, Азії та Америці, відмовилися від назв, пов'язаних з колоніальними правителями та поселенцями, на користь імен місцевих героїв та лідерів, що відображали їхню нову незалежність і національну ідентичність [33]. В Індії, наприклад, після отримання незалежності від Великої Британії у 1947 році було ініційовано масштабну кампанію перейменувань, під час якої колоніальні назви змінили на імена національних лідерів та борців за свободу [31].

В Європі падіння авторитарних режимів, як фашистських, так і комуністичних, спричинило аналогічні ініціативи. Зокрема, після розпаду Радянського Союзу та падіння Берлінського муру, країни Східної Європи і колишні радянські республіки почали перейменовувати вулиці, які славили комуністичні ідеї чи лідерів, на імена, що відображали національну історію або демократичні цінності. У Сполучених Штатах Америки перейменування вулиць часто пов'язане з правами громадян і зусиллями на підтримку культурного різноманіття. Вулиці, названі на честь Мартіна Лютера Кінга-молодшого, у багатьох містах символізують продовження боротьби за расову рівність та визнання внеску афроамериканців в історію країни [37]. Останнім часом також відбулися ініціативи щодо перейменування вулиць, які вшановують лідерів Конфедерації, критикованих за символіку расового гноблення.

Перейменування вулиць має довгу та різноманітну історію, яка часто відображає ширші соціальні, політичні та культурні зміни у суспільствах. Ця практика використовувалася з різними цілями: від

вшанування видатних особистостей до переписування історичних наративів.

У багатьох регіонах світу, особливо у колишніх колоніях, назви вулиць, які віддзеркалювали колоніальні структури влади та видатних фігур, часто змінювалися після здобуття незалежності. Вони почали відображати місцевих героїв, корінних лідерів або націоналістичні мотиви як частину ширшої спроби повернути національну ідентичність і спадщину.

Переименування вулиць часто використовується як засіб позначення змін у політичній владі або ідеологічних зрушеннях. Наприклад, після російської революції багато царських назв було замінено на назви, які відображали комуністичні ідеали та лідерів. Схожі процеси відбулися після падіння комуністичних режимів у Східній Європі у 1989 році, коли багато вулиць повернули до своїх докомуністичних назв або прийняли нові, що символізували свободу чи демократичні цінності [31].

Переименування може бути предметом суперечок, особливо коли воно стосується історичних фігур із суперечливою спадщиною. Дебати часто виникають щодо того, чия історія вшановується, а чия стирається. Ці дискусії можуть бути глибоко емоційними та політично навантаженими, відображаючи ширші суспільні дебати про історію, пам'ять та ідентичність.

Не завжди переименування вулиць мотивоване політично чи культурно. Іноді вулиці переименовують з практичних причин, наприклад, щоб уникнути плутанини у відповідях на екстрені випадки, коли кілька вулиць мають однакові назви, або коли міський розвиток вимагає реалігування чи об'єднання вулиць.

У Дурбані, як і в багатьох інших південноафриканських містах, процес переименування вулиць був частиною більш широких зусиль з відновлення історії та ідентичності після апартеїду [33]. Назви вулиць,

які колись вшановували колоніальних діячів та лідерів апартеїду, були змінені на честь героїв боротьби проти апартеїду та інших постатей, важливих для більшості населення. Наприклад, колишня *Пойнт-роуд* у Дурбані була перейменована на *Махатма Ганді-роуд*, а набережна *Вікторія* стала проспектом *Маргарет Мнкаді* на честь місцевої активістки боротьби проти апартеїду. Це перейменування стало частиною зусиль Південної Африки, спрямованих на переписування своїх публічних просторів, щоб відобразити більш інклюзивну та репрезентативну історію [33].

Берлін має складну історію з назвами вулиць, які відображають його бурхливе минуле, включаючи періоди монархії, нацистського правління, комуністичної Східної Німеччини та возз'єднання [35]. Після об'єднання Німеччини багато вулиць, що мали імена комуністичних лідерів та діячів, було перейменовано. Зокрема, вулиці, названі на честь радянських лідерів, були змінені, що відображає відхід від радянського впливу та утвердження єдиної німецької ідентичності. Крім того, у Берліні є вулиці, які були перейменовані, щоб протистояти нацистському минулому й осмислити його, часто замінюючи ці назви на імена діячів, які чинили опір нацистській ідеології або стали жертвами режиму [32].

Після падіння комуністичного режиму в 1989 році Румунія зазнала значних змін, включаючи перейменування вулиць, які колись прославляли комуністичних лідерів та ідеологію. Вулиці в таких містах, як Бухарест, які були названі на честь комуністичних діячів або радянських союзників, були змінені на докомуністичні назви або назви, що вшановують румунську історію, культуру та діячів, які сприяли падінню комунізму. Це було частиною ширших зусиль, спрямованих на відновлення національної ідентичності та дистанціювання нації від її недавнього комуністичного минулого [39].

На локальному рівні перейменування може відображати цінності спільноти, вшановувати місцевих героїв або служити формою меморіалізації, включаючи в себе як відзначення місцевої ідентичності, так і перегляд історичних наративів. Це може призвести до дискусій, коли різні групи інтерпретують історію по-різному.

В Україні перейменування вулиць стало важливою частиною формування пострадянської ідентичності та політики національної пам'яті, особливо після здобуття незалежності у 1991 році та подій Євромайдану у 2014 році. Закони про декомунізацію, ухвалені у 2015 році, знаменували крок України до усунення радянської символіки та перейменування місць, асоційованих з радянськими постатями, задля вшанування української історії та героїв [40].

Вторгнення Росії в Україну з 2014 року сприяло переоцінці історичних фігур і подій, акцентуючи на значенні опору проти зовнішнього гноблення та боротьби за суверенітет. Таким чином перейменування вулиць в Україні перетворилося на частину ширшого процесу відновлення та переписування національної історії, з акцентом на відмінності від радянських та російських наративів, що відображає прагнення до європейської інтеграції та виходу з-під російського впливу.

Перейменування вулиць іноді призводить до дебатів у громадах щодо ідентичності, історії та пам'яті. Хоча багато українців підтримують декомунізацію та вшанування національних героїв, існують різні погляди на те, як слід інтерпретувати історію та які постаті заслуговують на визнання. Перейменування вулиць в Україні слугує потужним інструментом націєтворення та культурного переосмислення. Воно відображає тривалу боротьбу країни за утвердження своєї ідентичності, вшанування свого минулого та бачення свого майбутнього на пострадянському просторі.

У 2016 році в Україні відбулася масштабна кампанія перейменування вулиць, яка охопила понад 50 тисяч об'єктів топоніміки у контексті декомунізаційних заходів, що зафіксовано Інститутом національної пам'яті. У межах цієї реформи, спрямованої на подолання спадщини тоталітарного минулого та інтеграцію країни до демократичних європейських стандартів, було змінено назви 51493 вулиць, площ, скверів та інших об'єктів у містах та селах [29].

У процесі декомунізації з публічних просторів було демонтовано 2389 пам'ятників, включаючи 1320 пам'ятників Леніну, що свідчить про значні зусилля України у відмові від радянського символізму. Ця ініціатива була реалізована відповідно до Закону "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону пропаганди їхньої символіки", що передбачав заборону пропаганди тоталітаризму та зміну назв, які цю пропаганду підтримували [6].

Голова Інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович наголосив на незворотності та значущості цих змін для країни, які не лише видимі на картах, але й стали важливим кроком на шляху України до європейської ідентичності. Декомунізаційна реформа, підкреслена широкомасштабними перейменуваннями та демонтажем символів тоталітаризму, відіграла ключову роль у процесі переосмислення національної історії та ідентичності України, виражаючи колективне прагнення до відходу від радянського минулого та формування нового історичного контексту.

1.3. Соціально-культурні та політичні чинники процесу перейменування

Дослідження соціокультурних і політичних факторів, що впливають на процес перейменування вулиць у Європі загалом і в

Україні зокрема, пропонує багату картину того, як історія, ідентичність і динаміка влади формують громадські простори. Європейський контекст створює тло різноманітних національних історій, колоніальної спадщини та мінливих політичних ландшафтів, кожен з яких впливає на мотивацію та результати перейменування вулиць. Хоча особливості України були окреслені раніше, порівняльний погляд на Європу висвітлює ширші теми та чіткі нюанси в українському контексті.

Постколоніальний розрахунок: багато європейських країн борються зі своїм колоніальним минулим, що призводить до ініціатив щодо перейменування вулиць, спрямованих на усунення історичної несправедливості та вшанування пам'яті тих, хто постраждав під колоніальним пануванням. Це частина зусиль із примирення з історією та сприяння більш інклюзивному наративу в публічній сфері [24].

Політика пам'яті та історичний ревізіонізм. По всій Європі країни мають справу зі спадщиною тоталітарних режимів, включаючи нацизм і комунізм. Перейменування вулиць, пов'язане з такими режимами, є відображенням поточних дебатів про те, як суспільства пам'ятають і інтерпретують свою історію. Цей процес неоднорідний і суттєво різниться залежно від національного досвіду та наративів.

Культурна ідентичність і регіональна автономія. У країнах із сильною регіональною ідентичністю або рухом за автономію перейменування вулиць відображає місцеву культурну гордість або політичні устремління. Назви, які згадують регіональні мови, спадщину та історичних діячів, слугують твердженням ідентичності та автономії в ширшому національному контексті.

Європейська інтеграція та глобалізація. Оскільки європейські країни налагоджують свої відносини в межах ЄС та ширшої світової спільноти, перейменування вулиць відображає прагнення до міжнародної солідарності, європейської ідентичності чи глобального визнання. Це включає вшанування міжнародних діячів, приєднання до

глобальних правозахисних рухів або прийняття назв, які віддзеркалюють універсальні цінності.

Хоча згадані чинники впливають на Європу в цілому, досвід України відзначається кількома унікальними вимірами, а саме:

Геополітична боротьба та національний суверенітет.

Українські ініціативи щодо перейменування вулиць тісно переплетені з її поточною боротьбою проти російської агресії та прагненням до національного суверенітету. Це додає процесу терміновості та важливості, роблячи його не лише історичним підрахунком, але й утвердженням сучасної політичної незалежності та територіальної цілісності.

Декомунізація як форма дерусифікації. На відміну від багатьох інших європейських країн, зусилля України з декомунізації тісно пов'язані з дерусифікацією, що відображає складні відносини та історичну переплетеність з Росією [6]. Цей процес полягає в тому, щоб відокремити історію та культуру України від російського впливу, як і у відході від радянського минулого.

Внутрішнє розмаїття та єдність. Різноманітний культурний та мовний ландшафт України додає багатшаровості процесу перейменування, відображаючи спроби збалансувати регіональну ідентичність єдиним національним наративом. Це передбачає вшанування постатей і подій з усього різноманітного культурного спектру України, сприяння почуттю єдності, поважаючи різноманіття.

Участь громадськості та спротив. Активна участь українських громадян у процесі перейменування, включаючи дебати, петиції та публічні обговорення, підкреслює демократизацію політики пам'яті. Цей підхід участі контрастує з більш низькими ініціативами, які спостерігаються в деяких інших контекстах, відображаючи ширшу суспільну взаємодію з українською національною ідентичністю та історичним наративом.

Отже, у той час як різноманітна європейська історія імперії, конфліктів та інтеграції формує загальноконтинентальний підхід до перейменування вулиць, досвід України позначений її безпосередніми геополітичними викликами, історичними зв'язками з Росією та складним завданням формування цілісної національної ідентичності. Ці фактори роблять процес перейменування вулиць в Україні особливо потужним відображенням поточного шляху країни до суверенітету, єдності та самовизначення.

РОЗДІЛ 2

ПРОЦЕС ДЕРОСІЯНІЗАЦІЇ МІСЬКИХ ОБ'ЄКТІВ ХЕРСОНА

2.1. Історичний перебіг та етапи перейменувань у Херсоні

Херсон є адміністративним, індустріальним та культурним центром Херсонської області, а також єдиним морським портом на річці Дніпро. Розташування міста на перетині ключових автомобільних і водних шляхів сприяє його транспортній зв'язності, забезпечуючи доступ до різних регіонів України та інших країн. Історично територія сучасного Херсона була місцем активної взаємодії між скіфами, давньогрецькими мореплавцями та слов'янами, а згодом і кочовими народами, такими, як печеніги та половці. У період XI-XIII століть на цій території існувало місто Олешня, яке слугувало головним морським портом Київської Русі. У XVIII столітті, зокрема у 1737 році, тут було збудовано укріплення Олександр-шанц, що пізніше перетворилося на місто Херсон [13].

Херсон був заснований у 1778 році як фортеця, морський порт та перша база Чорноморського флоту Російської імперії. Назва фортеці походить від давньогрецької колонії Херсонес, де у 988 році хрестився князь Володимир [19]. Населення новоствореного міста складалося з українців, росіян, греків, французів, німців та представників інших національностей. Місто і його порт стали значним торговим вузлом, а також центром суднобудування й аграрної торгівлі з внутрішніми та зовнішніми регіонами. Незважаючи на численні негаразди, війни та революції, Херсон вистояв і зберігся.

Вулиці міста почали формуватися у кінці XVIII століття з моменту заснування фортеці. Протягом XIX та на початку XX століття назви вулиць змінювалися, відображаючи імперські та політичні реалії. У радянські часи існували *Леніна*, *Советська*, але з часом відбувається

декомунізація та переосмислення топоніміки в контексті сучасної України, що викликало активну громадську дискусію. У XIX та на початку XX століття багато вулиць у місті мали назви, які виконували практичну функцію орієнтації, наприклад, *М'ясна*, *Соляний спуск*, *Фортечна*, *Ковальська*, *Канатна*, *Гімназична*, *Торговий провулок*. Вулиця *Гімназична*, наприклад, починалася від 1-ї чоловічої гімназії, а *Торговий провулок* вів до відомого Привозу. Однак, поряд з такими "природними" назвами з'явилися імперські назви, зокрема *Суворовська* та *Потьомкінська*.

Хоча були дискусії щодо назв вулиць, однак вони не мали ідеологічного характеру через суворі наслідки критики монархічної влади, яка могла призвести до ув'язнення або заслання. Особи, що висловлювали таку критику, часто маргіналізувалися як "революціонери" чи "вільнодумці".

На початку XX століття мешканці міста висловлювали невдоволення, що назви деяких вулиць вже не відповідали їхньому первісному значенню чи вигляду. Наприклад, вулиця *Грязна* була чистішою за інші, а багато безіменних кривих провулків перетворилися на красиві вулиці й потребували перейменування. Проте місцева влада не реагувала на голос жителів, ігноруючи питання назв вулиць. У 1919 році, після захоплення Херсона радянськими військами, червоне керівництво ініціювало низку заходів, включно з націоналізацією та репресіями, і вирішило надати вулицям міста революційний вигляд, перейменувавши їх на честь лідерів радянської держави, таких, як Ленін, Урицький, Троцький, Свердлов. Цей процес був частиною більшовицької кампанії перейменувань, яка не мала конкретної логіки чи відношення до місцевого контексту та спрямована на возвеличення радянських ідолів, що стало стандартом у всіх радянських республіках та містах [1].

У Херсоні з розвитком міста та появою нових мікрорайонів радянська назв продовжувалася, приурочуючи вулиці до подій радянської історії, таких, як *40-років Жовтня, Паризької комуни*, а також назв військових формувань. У сталінський період відбулося часткове повернення імперських назв, таких, як вулиця *Суворова*, та зміна *Говардівської* на *Ушакова*, у межах політики афірмації Херсона як "російського міста". Відновлення імперської символіки продовжилося після 2013 року, коли були повернуті пам'ятники Потьомкіну та змінено назву вулиці *Карла Маркса* на *Потьомкінську*. «У Херсоні 2016 року як наслідок дії законів про декомунізацію було перейменовано 104 міських об'єкти, із них 80 вулиць, 14 провулків, 4 парки, 2 площі, 2 проїзди, 1 проспект та 1 шосе» [18, с. 73]. Однак процес перейменувань у 2016 році знову призвів до відновлення імперських топонімів [13].

Аналізуючи повернені історичні назви вулиць Херсона у процесі дії законів про декомунізацію, С.Мартос і Є.Журавльова зазначають, що «серед них: 1) повернені історичні назви – 53%; 2) назви, пов'язані із визначними діячами Херсонщини – 23%; 3) назв пов'язані з іменами визначних діячів України та зарубіжжя – 16%; 4) назви, пов'язані з певним міським об'єктом – 3%; 5) назви, пов'язані з історичними подіями – 3 %; 6) деформовані назви – 2%» [17].

Після повномасштабного вторгнення Росії, у квітні 2023 року, було прийнято Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» [7], що спонукало до розгляду перейменування 135 міських об'єктів у Херсоні. Громадські обговорення вже призвели до вибору нових назв для декількох районів та вулиць, хоча цей процес і викликає жваві дискусії серед мешканців щодо збереження історичного обличчя міста та вшанування сучасних героїв.

2.2. Аналіз результатів опитувань про перейменування вулиць

Перелік вулиць Херсона, які зазнали перейменування, демонструє історичну динаміку та причини змін у міському просторі. Ці перейменування відбуваються з метою відходу від радянської спадщини, вшанування національної історії та культурних діячів, а також рефлексії сучасних героїв. Наприклад, перейменування вулиці *Петра Алексеєва* на вулицю *Андрія Грабенка* відображає бажання увічнити пам'ять про осіб, які зробили значний внесок у культуру та науку України. Аналогічно, заміна назви вулиці *Артема* на вулицю *Ілька Борцака* спрямована на відновлення історичної справедливості та визнання українських інтелектуалів. Зміни також зумовлені бажанням відійти від комуністичних символів та осіб, асоційованих із репресіями та терором, що рефлектується в перейменуванні вулиць, таких, як вулиця *Бабушкіна* на вулицю *Олександра Русова*, або вулиця *Блюхера* на *Вишневу* вулицю, що демонструє прагнення до дерусифікації та декомунізації. Перейменування також мають місцевий контекст, наприклад, заміна назви вулиці *Декабристів* на *Преображенська* пов'язана із історичною пам'яттю регіону, тоді як вулиця *40 років Жовтня* була перейменована на вулицю *Небесної Сотні*, що вшановує учасників подій Євромайдану [1].

У контексті реалізації законодавчих вимог України про деколонізацію топоніміки, спрямованих на засудження та заборону пропаганди російської імперської політики, місто Херсон провело масштабний процес перейменування вулиць, площ та інших міських об'єктів. У результаті проведеного перейменування було змінено назви 24 топонімічних об'єктів, що включали 16 вулиць, одну площу, один проспект, два проїзди та чотири провулки [34]. Нові назви були вибрані на основі відкритого голосування, проведеного на сайті Херсонської

МВА 23-29 березня 2024 року, в якому взяли участь усі охочі мешканці громади.

Таблиця 2.1.

Перейменовані топоніми

Стара назва	Нова назва
Вулиця 28-ї армії	Вулиця Валентини Крицак
Площа 40-річчя Перемоги	Площа Нескорених
Площа 200-річчя Херсона	Площа Захисників Херсона
Вулиця Адмірала Макарова	Вулиця Віталія Новицького
Вулиця Василевського	Вулиця Херсонських льотчиків
Вулиця Волгоградська	Вулиця Маріупольська
Вулиця Воронцовська	Вулиця Ратушна
Вулиця Гагаріна	Вулиця Старомлинна
Вулиця Генерала Видригана	Вулиця Широка
Вулиця Герцена	Вулиця Терентія Якушева
Вулиця Говорова	Вулиця Генерала Петра Григоренка
Вулиця Гончарова	Вулиця Федора Вовка
Вулиця Грибоєдова	Вулиця Івана Багряного
Вулиця Державіна	Вулиця Павла Чубинського
Вулиця Добролюбова	Вулиця Гната Хоткевича
Вулиця Достоевського	Вулиця Михайла Коцюбинського
Вулиця Жуковського	Вулиця Ігоря Сікорського
Вулиця Івана Мозгового	Вулиця Університетська
Вулиця Карбишева	Вулиця Лікаря Яковенка
Вулиця Качалова	Вулиця Харіса Ширінського
Вулиця Крилова	Вулиця Леоніда Глібова
Вулиця Кутузова	Вулиця Романа Шухевича
Вулиця Левітана	Вулиця Поліни Райко
Вулиця Лермонтова	Вулиця Михайла Брайчевського
Вулиця Ломоносова	Вулиця Святомиколаївська
Вулиця Льва Толстого	Вулиця Романа Набегова
Вулиця Малиновського	Вулиця Скіфська
Парк Маргелова	Парк Придніпровський
Вулиця Молодогвардійська	Вулиця Андрія Тарчинського
Вулиця Москвіна	Вулиця Івана Сагатівського
Вулиця Московська	Вулиця Кінна
Вулиця Нестерова	Вулиця Левка Лук'яненка
Вулиця Огарьова	Вулиця Леся Курбаса
Вулиця Олександрівська	Вулиця Героїв Рятувальників
Вулиця Островського	Вулиця Сестер Диканських
Провулок Островського	Провулок Молочна балка
Провулок Панфілова	Провулок Миколи Хвильового
Вулиця Пархоменка	Вулиця Степана Чарнецького
Вулиця Перова	Вулиця Феофана Василеського
Вулиця Пестеля	Вулиця Повітряних сил
Сквер Потьомкінський	Сквер Михайла Грушевського

Вулиця Потьомкінська	Вулиця Ринкова
Вулиця Пугачова	Вулиця Бахмутська
Провулок Пугачова	Провулок Гетьманський
Сквер Пушкіна	Сквер Фонтанний
Вулиця Пушкінська	Вулиця Арнаутська
Вулиця Серафимовича	Вулиця Ганни Барвінок
Вулиця Серова	Вулиця Агронома Вагилевича
Вулиця Станіславського	Вулиця Отамана Сірка
Вулиця Степана Разіна	Вулиця Івана Мазепи
Вулиця Суворова	Вулиця Героїв Херсона
Район Суворовський	Район Центральний
Вулиця Сурикова	Вулиця Олександра Бережного
Вулиця Тургенєва	Вулиця Олени Пчілки
Проспект Ушакова	Проспект Незалежності
Вулиця Фонвізіна	Вулиця Євгена Яковенка
Вулиця Ціолковського	Вулиця Юрія Кондратюка
Вулиця Шишкіна	Вулиця Братів Бурлюків
Вулиця Чернишевського	Вулиця Бонч-Осмоловського
Провулок Чкалова	Різницький

Переєменування вулиць та інших топонімічних об'єктів у Херсоні є частиною національної політики деколонізації топонімії, спрямованої на зниження впливу російської імперської та радянської спадщини в Україні. Цей процес відбувся на фоні розширення українського культурного та національного самовизначення після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в 2022 році. Зміни топонімів — це важливий крок у відмові від колоніальних і тоталітарних символів, і водночас прагнення підтримати українські ідеали свободи та незалежності.

Вихідні (старі) назви відображали імена видатних діячів російської та радянської історії, які не мали прямого відношення до української культурної та історичної спадщини. Унаслідок цього, багато з цих назв були сприйняті як частина культурного домінування і символів колишньої імперії, що суперечить сучасним прагненням України до власної культурної ідентичності [25].

Нові назви були обрані з метою вшанування українських культурних, наукових, літературних і політичних діячів, які мають важливе значення для української історії і сучасності. Наприклад: *Івана Багряного* — український письменник і політичний діяч, символ опору

проти репресій; *Ігоря Сікорського* — усесвітньовідомий авіаконструктор, який уніс значний вклад у глобальну авіаційну промисловість; *Юрія Кондратюка* — піонера космонавтики, чії ідеї вплинули на розвиток міжпланетних польотів.

Питання перейменування вулиць у Херсоні викликає значний інтерес і полеміку серед місцевих жителів. Це питання набрало актуальності у зв'язку з процесами дерусифікації та деколонізації, що активно проводяться в Україні. Основними причинами цього є прагнення позбутися назв, які асоціюються з російською імперією та радянським минулим, та формування нової національної ідентичності.

Соціальне сприйняття цього процесу є неоднозначним. Значна частина мешканців підтримує ідею перейменування, вважаючи, що нові назви вулиць повинні відображати національну історію та культуру. Наприклад, деякі жителі виступають за назви, пов'язані з видатними українськими діячами або подіями національної історії. Проте існує і значний опір, особливо серед старших поколінь, які звикли до старих назв і не бачать необхідності у зміні [41].

У межах ініціативи деколонізації та дерусифікації Херсонська міська громада провела ретельні консультації з громадськістю, метою яких було визначення нових назв для вулиць та інших топонімів на території міста. Участь в онлайн-голосуванні взяли 3027 респондентів, що вибирали між різними пропонованими варіантами назв. Загалом у голосуванні взяли участь 1665 жінок (55%) та 1362 чоловіки (45%), при цьому найактивніша вікова категорія складалась з осіб від 26 до 40 років (40,1%), що свідчить про значний інтерес серед молоді до процесів формування міського середовища [41]. Це вказує на високу залученість громадськості та бажання впливати на символічний простір міста.

Проспект *Ушакова* → проспект *Незалежності*

Проспект *Ушакова*, важлива транспортна артерія Херсона, мав перейменуватися, згідно з голосуванням, на проспект *Незалежності*, що

отримало найбільшу підтримку (49,2%). Це рішення символізує бажання місцевої громади відзначити суверенітет України. Пропозиції на честь Джона Говарда отримали менше голосів, що вказує на меншу популярність цього варіанта серед населення (див.2.1.).

Який варіант для перейменування проспекту Ушакова обираєте?

3 027 відповідей

Рис.2.1. Результати опитування щодо проспекту Ушакова [41]

Вулиця *Пестеля* → вулиця *Повітряних сил*

За перейменування вулиці *Пестеля* на вулицю *Повітряних сил* проголосувало 50% респондентів [41]. Ця назва має на меті вшанувати внесок української військової авіації. На другому місці за популярністю опинилася пропозиція *Очаківська*, що також має історичне значення для регіону (див.2.2.).

Який варіант для перейменування вул. Пестеля обираєте? Посилання на Google Maps

3 027 відповідей

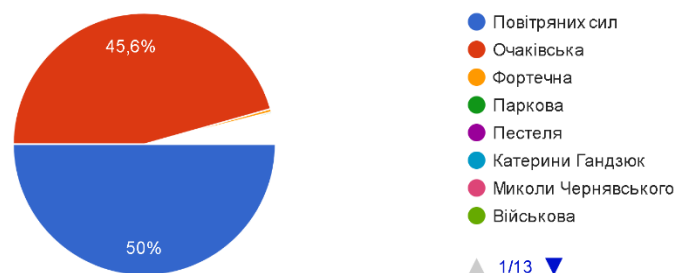

Рис.2.2. Результати опитування щодо вул.Пестеля [41]

Вулиця *Пугачова* → вулиця *Бахмутська*

Голосування за нову назву вулиці *Пугачова* виявило перевагу за варіантом *Бахмутська* (38,9%). Це перейменування має на меті вшанувати героїзм учасників бойових дій в місті Бахмут під час російсько-української війни. Назва *Трояндова*, яка зайняла друге місце, може символізувати мир і красу (див.2.3.).

Який варіант для перейменування вул. Пугачова обираєте? Посилання на Google Maps
3 027 відповідей

Рис.2.3. Результати опитування щодо вул.Пугачова [41]

Провулок *Пугачова* → провулок *Гетьманський*

Для ділянки провулку *Пугачова* від площі *Ганнібала* до проспекту *Ушакова* громада вибрала назву *Гетьманський* (65,1%). Цей варіант підкреслює історичне минуле України та її гетьманську спадщину (див.2.4.).

Яку назву для частини провулку Пугачова від площі Ганнібала до просп. Ушакова обираєте? Посилання на Google Maps
3 027 відповідей

Рис.2.4. Результати опитування щодо провулку Пугачова[41]

Вулиця *Степана Разіна* → вулиця *Івана Мазепи*

Вулиця *Степана Разіна* більшістю голосів (53,2%) була перейменована на вулицю *Івана Мазепи*, українського гетьмана, який є символом боротьби за незалежність України. Це вибір підтверджує глибокий історичний зв'язок між минулим і сучасністю міста (див.2.5.).

Який варіант для перейменування вул.Степана Разіна обираєте? Посилання на Google Maps
3 027 відповідей

Рис.2.5. Результати опитування щодо вул.Степана Разіна[41]

Вулиця *Льва Толстого* → вулиця *Романа Набєгова*

Результати голосування вказують на бажання перейменувати вулицю *Льва Толстого* на вулицю *Романа Набєгова*, заслуженого героя України, що отримало 57,3% голосів. Це відображає готовність мешканців вшанувати новітніх героїв, що віддали життя за країну (див.2.6.).

Який варіант для перейменування вул. Льва Толстого обираєте? Посилання на Google Maps
3 027 відповідей

Рис.2.6. Результати опитування щодо вул. Льва Толстого[41]

Вулиця *Молодогвардійська* → вулиця *Андрія Тарчинського*

Перейменування цієї вулиці на честь *Андрія Тарчинського*, загиблого поліцейського та учасника російсько-українського конфлікту, отримало велику підтримку (65,4%). Це підкреслює важливість визнання жертвності правоохоронців у сучасних конфліктах (див.2.7.).

Який варіант для перейменування вул. Молодогвардійської обираєте? Посилання на Google Maps
3 027 відповідей

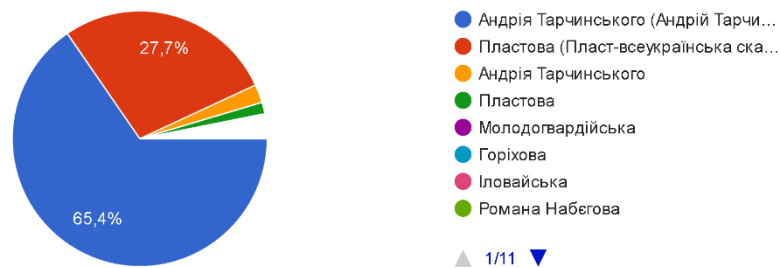

Рис.2.7. Результати опитування щодо вул.Молодогвардійської [41]

Вулиця *Волгоградська* → вулиця *Маріупольська*

Про відмовлення від проросійських топонімів свідчить згода містян (94,2%) на заміну вулиці *Волгоградської* на *Маріупольську*. На нашу думку, такий високий відсоток погодження населення зумовлений і тим, що Маріуполь ще досі в окупації, а деокуповані херсонці таким чином підтримують маріупольців і хочуть показати, що ми є єдина

1. Чи підтримуєте Ви перейменування вул. Волгоградська на вул. Маріупольська? Посилання на Google Maps

2 397 ответов

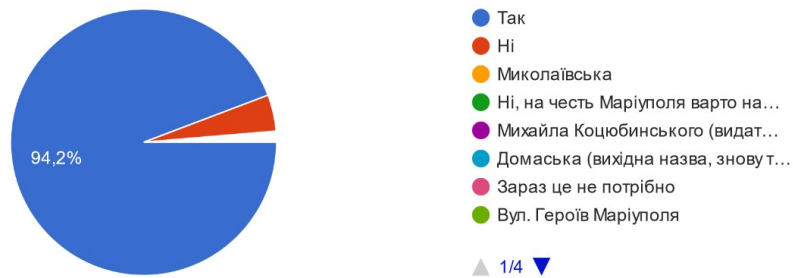

Рис.2.8. Результати опитування щодо вул.Волгоградської [21]

Вулиця *Воронцовська* → вулиця *Ратушна*

75,7% містян проголосували за перейменування вулиці *Воронцовська* на *Ратушну*. Серед запропонованих назв 13,5 % отримала назва *Магістратна* і 10,5 % *Магістратська*. Припускаємо, що доволі складна вимова останніх теж вплинула на результати опитування громади (див.2.9.).

2. Який варіант для перейменування вул. Воронцовська обираєте? Посилання на Google Maps

2 397 ответов

Рис.2.9. Результати опитування щодо вул.Воронцовської [21]

Вулиця *Гагаріна* → вулиця *Старомлинна*

Серед запропонованих варіантів перейменування вулиці *Гагаріна* найбільший відсоток голосів набрала назва *Старомлинна* (61%), хоча за онім *Млинна* теж проголосувало 34,4% опитуваних. 4,6 % респондентів обрали інші варіанти, зокрема й «не змінювати» (див.2.10.).

3. Який варіант для перейменування вул. Гагаріна обираєте? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

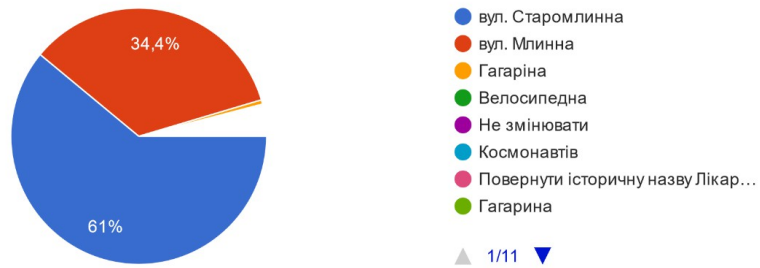

Рис.2.10. Результати опитування щодо вул.Гагаріна [21]

Вулиця *Карбишева* → вулиця *Лікаря Яковенка*

За перейменування вулиці *Карбишева* на *Лікаря Яковенка* віддали свої голоси 57,4% херсонців. Назва *Богдана Бандери* теж набрали доволі високий показник згоди – 36%. Вулиця вирізняється тим, що вздовж неї з обох боків посаджені каштани як символ Херсона. Серед запропонованих годонімів майже 6 % містян підтримали назву *Каштанова* (див.2.11.).

4. Який варіант для перейменування вул. Карбишева обираєте? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

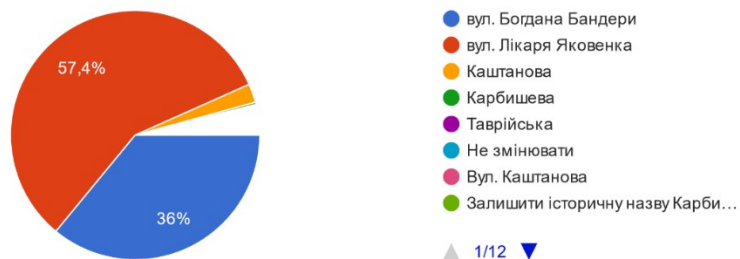

Рис.2.11. Результати опитування щодо вул.Карбишева [21]

Вулиця *Ломоносова* → вулиця *Святомиколаївська*

Підтримали заміну назви вулиці *Ломоносова* на *Святомиколаївську* 90,6 % респондентів. Не підтримали перейменування 9,4%, серед яких 8% херсонців надали відповідь «ні», а 1,4 % або пропонували назви *Академіка Платона* чи *Забалківська*, або пропонували подумати про іншу назву, або висловлювалися про те, що «зараз це не потрібно» (див.2.12.).

5. Чи підтримуєте Ви перейменування вул. Ломоносова на вул. Святомиколаївська? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

Рис.2.12. Результати опитування щодо вул.Ломоносова [21]

Вулиця *Московська* → вулиця *Кінна*

Історична назва вулиці *Кінна* повернулася на мапу Херсона завдяки підтримці 63,7% громадян. Друге і третє місце у голосуванні набрали назви *Родини Фальц-Фейнів* (20,3%) і *Фальцфейнівська* (13,3%). На нашу думку, труднощі із вимовою двох останніх підштовхнули містян до варіанту *Кінна* (див.2.13.).

6. Який варіант для перейменування вул. Московської обираєте? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

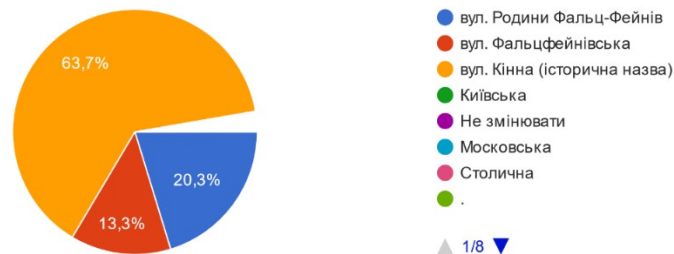

Рис.2.13. Результати опитування щодо вул.Московської [21]

Вулиця *Потьомкінська* → вулиця *Ринкова*

Із незначним відривом «перемогла» назва *Ринкова* як заміник вулиці *Потьомкінської*: 40,6% *Ринкова*; 29,6% *Земська*; 25,7% *Базарна*. Залишити стару назву пропонували 4,1 % херсонців (див.2.14.).

7. Який варіант для перейменування вул. Потьомкинської обираєте? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

Рис.2.14. Результати опитування щодо вул.Потьомкінської [21]

Вулиця *Пушкіна* → вулиця *Арнаутська*

У результаті громадського обговорення вулиця *Пушкіна* була перейменована на *Арнаутську*. Таку пропозицію підтримало 87,6% респондентів. 12,4 % херсонців або не підтримали запропонований варіант найменування, або пропонували інші, зокрема *Козацька*, *Лесі Українки*, *Січових Стрільців*, *Чорнобаївська* тощо (див.2.15.).

8. Чи підтримуєте Ви перейменування вул. Пушкінську на вул. Арнаутську? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

Рис.2.15. Результати опитування щодо вул.Пушкіна [21]

Вулиця *Чернишевського* → вулиця *Бонч-Осмоловського*

На честь відомого репресованого науковця, археолога й антрополога, доктора історичних наук *Бонч-Осмоловського* була перейменована в Херсоні вулиця *Чернишевського*. За результатами опитування відповідь «так» у питанні «Чи підтримуєте Ви перейменування...?» надали 78,3% респондентів, «ні» - 18% (див.2.16.).

10. Чи підтримуєте Ви перейменування вул. Чернишевського на вул. Бонч-Осмоловського? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

Рис.2.16. Результати опитування щодо вул.Чернишевського [21]

Провулок *Чкалова* → провулок *Різницький*

У результаті обговорення й опитування херсонської громади на мапі міста з'явився провулок *Різницький*. 90,6% містян підтримали пропозицію про заміну назви провулка *Чкалова* на *Різницький*. Інші ж респонденти або відмовилися підтримати запропоноване найменування, або пропонували інші варіанти (*Прорізний, Бузковий, Балковий* тощо) (див.2.17.).

12. Чи підтримуєте Ви перейменування провулка Чкалова на Різницький? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

Рис.2.17. Результати опитування щодо пров. Чкалова [21]

Площа 200-річчя Херсона → площа Захисників Херсона

Для перейменування площі 200-річчя Херсона було запропоновано кілька нових назв. У результаті опитування маємо такий розподіл голосів містян: площа *Захисників Херсона* – 34,9%; площа *11 листопада* – 33,1%; площа *Звільнення* – 18%; площа *Захисників* – 5%. Херсонці висловлювали й думку про те, що треба залишити стару назву (див.2.18.).

13. Який варіант для перейменування площі 200-річчя Херсона обираєте? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

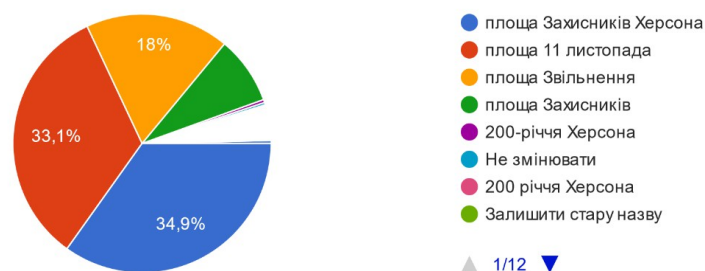

Рис.2.18. Результати опитування щодо площі 200-річчя Херсона [21]

Площа 40-річчя Перемоги → площа Нескорених

Дві третини голосів, а саме 72%, отримала пропозиція перейменувати площу *40-річчя Перемоги* на площу *Нескорених*. Варіант

площа *Херсонського опору* набрав 22,7% голосів респондентів (див.2.19.).

14. Який варіант для перейменування площі 40-річчя Перемоги обираєте? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

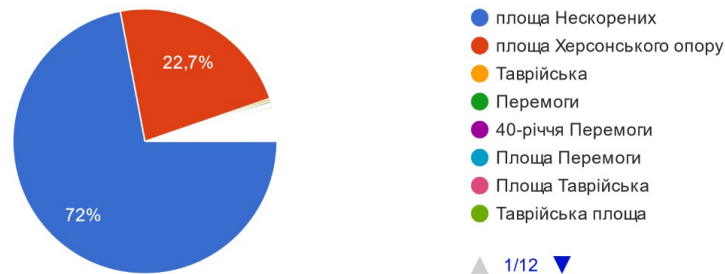

Рис.2.19. Результати опитування щодо площі 40-річчя Перемоги [21]

Парк *Маргелова* → парк *Придніпровський*

На питання «Чи підтримуєте Ви перейменування парку *Маргелова В.П.* на парк *Придніпровський*?) 97,9% містян відповіли позитивно. Зауважимо, що у повсякденному спілкуванні херсонці традиційно йменували цей парк *Придніпровським* (див.2.20.).

15. Чи підтримуєте Ви перейменування Парку Маргелова В.П. на Парк Придніпровський? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

Рис.2.20. Результати опитування щодо парку Маргелова [21]

Сквер *Потьомкінський* → сквер *Земський*

Результати опитування херсонської громади засвідчили, що майже навпіл поділилися голоси щодо нової назви скверу *Потьомкінський*: сквер *Земський* – 50,9%, сквер *Меєргольда* – 38,5%. Окрім цих нових назв підтримали містяни невеликою кількістю голосів найменування скверу *Театральний*, оскільки поруч знаходиться Херсонський обласний академічний музично-драматичний театр імені Миколи Куліша (див.2.21.).

16. Який варіант для перейменування скверу Потьомкінський обираєте? Посилання на Google Maps
2 397 ответов

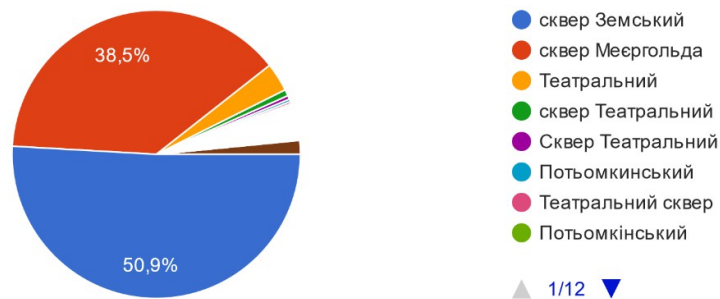

Рис.2.21. Результати опитування щодо скверу Потьомкінський [21]

Ці результати опитування демонструють як історичну обізнаність громади, так і бажання вшанувати як історичних, так і сучасних героїв, що відіграють значну роль у формуванні культурної та національної ідентичності.

Громадські обговорення та консультації є ключовими елементами процесу перейменування. У Херсоні було проведено декілька етапів громадських обговорень, у яких взяли участь тисячі мешканців. Ці обговорення включають як онлайн-опитування, так і фізичні зустрічі з громадськістю. Зокрема, у травні 2023 року відбувся перший тур обговорень, а в липні того ж року завершився черговий етап консультацій.

Водночас існують складнощі у погодженні нових назв, особливо для центральних вулиць. Наприклад, питання перейменування

проспекту *Ушакова* та вулиці *Суворова* викликає найбільше дискусій. Експерти наполягають, що центральні вулиці повинні відобразити історію міста і стати його візитівкою, водночас враховуючи унікальність та неповторність кожної назви.

Таким чином, процес перейменування вулиць у Херсоні є важливим кроком у формуванні нової національної ідентичності, проте він потребує ретельного підходу та врахування думок усіх верств населення [42]. Залучення громадськості до цього процесу є необхідним для досягнення консенсусу і забезпечення підтримки нових назв.

2.3. Соціальна адаптація та реакція громадян на зміни

Процес перейменування вулиць у Херсоні є частиною ширшого контексту деколонізації та дерусифікації в Україні. Це викликає значний суспільний інтерес і неоднозначну реакцію з боку громадян, відображаючи широкий спектр думок і ставлень до змін у міському топонімі. Думки щодо перейменування вулиць у Херсоні суттєво різняться серед різних вікових та соціальних груп. Згідно з опитуваннями, значна частина мешканців підтримує цей процес, вважаючи, що нові назви повинні відображати національну історію та культуру, що є важливим для формування національної ідентичності. Однак серед старшого покоління та певних груп населення існує опір, оскільки вони звикли до старих назв і не бачать необхідності у їх зміні. Деякі громадяни вважають, що питання перейменування не є пріоритетним в умовах воєнного стану та економічних труднощів.

Громадські обговорення є ключовим елементом у процесі перейменування вулиць. У Херсоні було організовано кілька етапів таких обговорень, у яких взяли участь тисячі мешканців. Це включало як онлайн-опитування, так і фізичні зустрічі з громадськістю, що дозволило врахувати широкий спектр думок та пропозицій. Наприклад, у травні

2023 року було проведено перший тур громадських обговорень, а в липні того ж року завершився черговий етап консультацій. Перейменування вулиць має значний вплив на соціальну адаптацію громадян. Зміна назв вулиць може створювати тимчасові незручності, пов'язані з необхідністю оновлення документів, орієнтації в місті тощо [25]. Проте на довгострокову перспективу нові назви можуть сприяти підвищенню національної свідомості та почуття належності до місцевої спільноти. Важливо, щоб цей процес супроводжувався широкою інформаційною кампанією та підтримкою з боку місцевої влади для мінімізації негативних наслідків та сприяння успішній адаптації громадян до нових умов.

Процес перейменування вулиць у Херсоні є важливим кроком у деколонізації та дерусифікації публічного простору. Хоча він викликає різні реакції серед громадян, належна організація громадських обговорень та інформаційна підтримка можуть сприяти успішній соціальній адаптації до змін. Урахування думок усіх верств населення та залучення громадськості до процесу прийняття рішень є ключовими для досягнення консенсусу та підтримки нових назв вулиць.

У 2023 році в Херсоні завершилась значна кампанія з перейменування вулиць, проспектів, провулків та скверів. Об'єкти, які мали відгомін російських діячів чи радянської ідеології, отримали нові назви на честь українських та місцевих видатних особистостей, а також іноземних діячів, які зробили внесок у розвиток міста та країни.

Дементій Білий, краєзнавець міської комісії з перейменування вулиць, пояснює необхідність таких змін: *"Росіяни, коли вторглися в Україну, сприймали її як частину Росії, що підтримувалось знайомими назвами вулиць. Перейменування назв є символічним акцентом на незалежності та унікальності України"* [9].

Зміна назви вулиці *28-ї армії* на честь *Валентини Крицак*, активістки Херсонського Євромайдану, викликала позитивні емоції

серед місцевих жителів, особливо серед її близьких та знайомих. Оксана Дьякова, подруга Валентини, зазначає: *"Це було важливо для нас, адже Валентина зробила багато для громади та Херсона."* [9]

Процес, який стартував у квітні 2023 року, відбувався відповідно до закону "Про деколонізацію та дерусифікацію". Громадські обговорення та онлайн голосування допомогли вирішити нові назви для 165 топонімів, зокрема і перейменування *Суворовського району на Центральний*.

Проте, громадська реакція на зміни була неоднозначною. Деякі містяни вважають, що кошти та увагу краще було б спрямувати на більш актуальні потреби, зокрема підтримку військових. Інші ж підтримують ідею вшанування національних героїв і важливість видалення радянських та російських символів із публічного простору.

Наталія (містянка): *"Я думаю, що незважаючи, що війна, все одно треба усі ці русизми прибрати, щоб всього цього не було. Ми ж в Україні живемо. Ну на що нам це все? Школа імені Пушкіна, вибачте мені, і все таке інше. Хай буде все наше — українське"* [9].

Валентина (містянка): *"Я може і за, але не зараз. Мені здається, це неважливо, тому що тут ніхто і не ходить по цим вулицям. Коли виженемо рашистів, тоді будемо все перейменовувати, а зараз хай ці кошти підуть на ЗСУ, щоб ми швидше їх вигнали"* [9].

Ганна (містянка): *"Я не знаю, що вам відповісти. Тому, що я не знаю, наскільки це витрачається грошей і хто це робить. Нам це ніхто не розповідає, ми не знаємо. Я не знаю, що вам сказати. Але мою вулицю перейменовували, так "* [9].

Микола (містянин): *"Мою вулицю перейменовують уже чотири рази. Зараз Грушевського називається, біля ринку. Це краще, ніж Потьомкінська. Це треба було зробити ще тридцять років тому. У мене ці варвари затопили гараж і машину, коли підірвали Каховську ГЕС"* [9].

Світлана Думинська, начальниця міського управління культури, підкреслює, що необхідність перейменувань стала очевидною після звільнення Херсона: *"Нам необхідно відмовитися від російських назв, адже це суперечить нашій національній гідності та прагненню до свободи"* [9]. Ці зміни є ключовими для формування національної самосвідомості і демонструють, що історична пам'ять та героїзм нації можуть бути закарбовані не тільки в пам'ятниках, але й у назвах вулиць та скверів, що є частиною повсякденного життя громадян.

ВИСНОВКИ

Метою цього дослідження було аналіз і систематизація інформації про перейменування вулиць у Херсоні, вивчення основних підходів до перейменування топонімів, їхнього історичного контексту та впливу на суспільство. Основними завданнями дослідження були: визначення основних підходів до перейменування топонімів; опис історичного контексту перейменувань вулиць (світовий і національний досвід; характеристика соціально-культурних та політичних чинників процесу перейменування; огляд історичних етапів перейменувань у Херсоні; аналіз результатів опитувань про перейменування вулиць; спостереження соціальної адаптації та реакцій громадян на зміни.

У першому розділі дослідження було розглянуто поняття та основні підходи до перейменування топонімів. Історичний контекст перейменувань вулиць показав, як зміна назв відображає соціальні та політичні зміни в суспільстві. Соціально-культурні та політичні чинники, що впливають на процес перейменування, включають прагнення до деколонізації, дерусифікації та зміцнення національної ідентичності.

У другому розділі було проведено історичний перебіг та етапи перейменувань у Херсоні. Перелік вулиць, які були перейменовані, надає конкретні приклади з поясненням історії та причин змін. Вплив історичних подій на зміну назв вулиць показує, як війни, революції та політичні зрушення формували сучасну топоніміку міста.

Аналіз результатів опитувань про перейменування вулиць виявив активну участь громадськості у процесі, що супроводжувалося як підтримкою, так і критикою. Соціальна адаптація та реакція громадян на зміни показали, що громадськість в цілому підтримує перейменування, хоча є й певні труднощі та виклики, такі як фінансові витрати,

логістичні проблеми та опір частини населення. Морфологічний аналіз нових назв вулиць у Херсоні виявив їхню структуру, походження та значення, що підкреслює мовну та культурну спадщину. Семантичний аналіз показав, як значення назв та їх культурні й історичні асоціації сприяють зміцненню національної ідентичності та пам'яті.

Розв'язання наукової проблеми, поставленої у цій роботі, полягає в системному підході до перейменування топонімів, що враховує історичні, культурні та соціально-політичні аспекти. Це дослідження підкреслює важливість комплексного підходу до деколонізації та дерусифікації, забезпечуючи збереження національної ідентичності та історичної пам'яті.

Це дослідження має важливе значення для науки, оскільки поглиблює розуміння процесів перейменування топонімів, їхнього впливу на суспільство та формування національної ідентичності. Практичне значення полягає у створенні рекомендацій для місцевих органів влади щодо ефективного впровадження змін у топоніміці з урахуванням громадської думки та історичного контексту.

Дослідження успішно розкрило всі визначені завдання, надавши глибокий аналіз теоретичних аспектів перейменування вулиць, історичних прикладів з Херсону, соціального сприйняття та лінгвістичних аспектів нових назв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисенко М. Топоніміка України 1920-1930-х років (історичний аналіз). *Етнічна історія народів Європи*. 2001. Вип. 8. С. 21–25.
2. Вортман Д. Я. Читаючи топонімічний довідник. *Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень*. 2007. Вип. 3. С. 261–325.
3. Вострикова Р. В. Кримська топоніміка: традиції та новації, проблеми та перспективи. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 22/24 (314/316). С. 87–89.
4. Гайдук Т.М. Динаміка культурної пам'яті на прикладі перейменування вулиць: теоретико-методологічний аспект. *The 2nd International scientific and practical conference "Science and technology: challenges, prospects and innovations" (October 4-6, 2024) CPN Publishing Group, Osaka, Japan*. 2024. С. 216-226. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-CHALLENGES-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-4-6.10.24.pdf#page=216>
5. Гирич І. Б. Сучасна київська топоніміка як вияв історичної свідомості. *Національна та історична пам'ять*. 2013. Вип. 8. С. 133–141.
6. Дегтярьов М. Закон "Про декомунізацію" як доля київських пам'яток епохи тоталітаризму. *Слово просвіти*. 2016. 6–12 жовт. С. 4–5.
7. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>
8. Законодавство України про місцеве самоврядування : Зб. законодав. актів за станом на 5 листоп. 2001 р. Офіц. вид. Київ : Парлам. вид-во, 2001. 168 с.

9. Іванова Т. Нові назви проспектів, вулиць, провулків. У Херсоні завершили процес перейменування топонімів: що це означає. *Суспільне Херсон*. URL: <https://suspilne.media/kherson/743495-novi-nazvi-prospektiv-vulic-provulkivu-hersoni-zaversili-proces-perejmenuvanna-toponimiv-so-ce-oznacaе/> (дата звернення: 17.05.2024).
10. Каденюк О. С. Історія України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Кондор, 2008. 408 с.
11. Кравченко О. В Києві перейменували та найменували ще 29 об'єктів. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/society/2024/01/18/594451_kiievi_pereymenuvali_naymenuvali.html (дата звернення: 16.05.2024).
12. Купчинська З. Посесивні географічні назви на *-овъ/*-евъ Лівобережжя у XVIII ст. *Проблеми гуманітарних наук. серія філологія*. 2020. № 44. С. 39–59. URL: <https://doi.org/10.24919/2522-4557.2019.44.187324> (дата звернення: 22.04.2024).
13. Лазарович М. В. Історія України : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 688 с.
14. Лучик В. В. Тюркізми в топонімії України: історико-етимологічний аспект. *Linguistica*. 2015. Т. 55, № 1. С. 251–262. URL: <https://doi.org/10.4312/linguistica.55.1.251-262> (дата звернення: 22.05.2024).
15. Малес Л.В. Символічні зміни в просторі міста в соціокультурних контекстах ХХ ст. URL: [https://doi.org/file:///C:/Users/Dimag/Downloads/647-Текст%20статті-1271-1-10-20161114%20\(1\).pdf](https://doi.org/file:///C:/Users/Dimag/Downloads/647-Текст%20статті-1271-1-10-20161114%20(1).pdf) (дата звернення: 02.06.2024).
16. Малес Л. В. Урбанонімія й державна ідеологія: особливості взаємодії. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка*. 1998. Вип. 6. С. 21–23.
17. Мартос С.А., Журавльова Є.О. Повернені історичні годоніми Херсона як результат дії законів про декомунізацію. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»* :

Збірник наукових праць. Випуск 34 . Херсон: ХДУ, 2018. У 2-х томах. Том 1. С. 40-43. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/123456789/17142>

18. Мартос С. А. Персоналії вітчизняних діячів у годонімах Херсона. *Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 7–8 грудня 2018 р.* Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2018. С. 73-75. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/123456789/17145>

19. Мицик Ю. А. Історія України : з кінця 18 ст. до 1914 р. : [у 3-х частинах] : посіб. для вступників до вищ. навч. закл. Київ : КМ Акад., 2004. Т. 2. 130 с.

20. Онищенко В. На старт, увага, деколонізація! Що змінилося у сфері очищення простору з новим законом. *Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності*. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/na-start-uvaha-dekolonizatsiia-shcho-zminylosia-u-sferi-ochyshchennia-prostoru-z-novym-zakonom> (дата звернення: 06.04.2024).

21. Опитування щодо перейменувань об'єктів топоніміки в рамках деколонізації та дерусифікації публічного простору Херсонської міської територіальної громади. URL: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScSglPAiHh_8hKduUdebKgk4NmMUG8yyqKdYX_nO-1AvxZZkQ/viewanalytics

22. Перелік об'єктів топоніміки на території Херсонської міської територіальної громади для проведення консультації з громадськістю щодо їхнього перейменування в рамках деколонізації та дерусифікації. *Google Docs*. URL: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScMnMknwTSPGQm86ske_4rQeULOsFEqO3WmtpeBc0ofS7TUxA/viewanalytics (дата звернення: 19.05.2024).

23. Про географічні назви : Закон України від 31.05.2005 р. № 2604-IV : станом на 27 лип. 2023 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2604-15#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

24. Програма спеціального курсу "Українська топоніміка". Чернівці, 1996. 12 с.

25. Прозорі міста. Дерусифіковані міста: як в Україні перейменовують топоніми. *Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.*

URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/derusyfikovani-mista-yak-v-ukraini-pereimenovuiut-toponimy> (дата звернення: 05.04.2024).

26. Про прийняття за основу проекту Закону України про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен фізичних осіб: Постанова Верхов. Ради України від 11.06.2009 р. № 1521-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1521-17#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

27. У Києві говорили про імперську спадщину в Україні та що з нею робити. *Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт.* URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/u-kyyevi-govoryly-pro-impersku-spadshchynu-v-ukrayini-ta-shcho-z-neyu-robyty> (дата звернення: 19.04.2024).

28. Церковник С.І. Юридичні аспекти перейменування населених пунктів у рамках процесу декомунізації на території України. *Матеріали міжнародної наукової конференції «Проблеми ревіталізації та гуманізації предметно-просторового середовища повоєнної України», 25-26 квітня 2024 року.* С.273-277. URL https://www.researchgate.net/profile/Elsayed-Elnashar-3/publication/381126887_Approach_Machines_Architecture_of_Emerging_In_Magnetism_For_Materials_Recycling_of_Waste_For_Producing_Textiles_Fibres/links/665ec8c02f32b240a5639525/Approach-Machines-Architecture-of-Emerging-In-Magnetism-For-Materials-Recycling-of-Waste-For-Producing-Textiles-Fibres.pdf#page=273

29. Шевчук Л. Т. Топоніміка як суспільний феномен: реалії та прийдешність. *Сталий розвиток економіки*. 2017. № 4 (37). С. 177–178.
30. Azaryahu M. Street names and political identity: the case of east berlin. *Journal of contemporary history*. 1986. Vol. 21, no. 4. P. 581–604. URL: <https://doi.org/10.1177/002200948602100405> (date of access: 22.05.2024).
31. Benarie M. Street names. *Nature*. 1995. Vol. 376, no. 6535. P. 12. URL: <https://doi.org/10.1038/376012d0> (date of access: 22.05.2024).
32. Dublin street names. *Notes and queries*. 1982. S8-I, no. 21. P. 426. URL: <https://doi.org/10.1093/nq/s8-i.21.426c> (date of access: 18.04.2024).
33. Duminy J. Street renaming, symbolic capital, and resistance in durban, south africa. *Environment and planning D: society and space*. 2014. Vol. 32, no. 2. P. 310–328. URL: <https://doi.org/10.1068/d21112> (date of access: 18.04.2024).
34. ІРС-Південь. У Херсоні перейменували ще 16 вулиць, а також проспект, площу, перевулки та проїзди. *ІРС-Південь*. URL: <https://ipc.org.ua/uk/2024/04/u-hersoni-perejmenuvaly-shhe-16-vulycz-a-takozh-prospekt-ploshhu-perevulky-ta-proyizdy/> (дата звернення: 02.04.2024).
35. Krumpelmann J. T. The renaming of berlin street and berlin streets. *American speech*. 1991. Vol. 26, no. 2. P. 156. URL: <https://doi.org/10.2307/453407> (date of access: 19.04.2024).
36. Luchyk V. V. Етимологічний словник топонімів України: 3700 географічних назв. Київ, Україна : Акад., 2014. 542 с.
37. Mencken H. L. American street names. *American speech*. 1998. Vol. 23, no. 2. P. 81. URL: <https://doi.org/10.2307/487478> (date of access: 06.06.2024).
38. Nemyrovska S. Street renaming in Chernihiv from sociolinguistic perspective. *Language: classic - modern - postmodern*. 2020.

No. 6. P. 115–127. URL: <https://doi.org/10.18523/lcmp2522-9281.2020.6.115-127> (date of access: 19.04.2024).

39. Rusu M. S. Street renaming in postsocialist romania.: *De-Commemoration*. 2023. P. 27–36. URL: <https://doi.org/10.2307/jj.6879762.7> (date of access: 14.05.2024).

40. Stepanenko M. Toponim «ukraine» as a cultural code in the diary discourse of oles honchiar. *Young scientist*. 2020. Vol. 5.1, no. 81.1. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-81.1-9> (date of access: 09.05.2024).

41. streets. Нові назви вулиць Херсона - пошук та список. *Нові назви вулиць Києва - пошук та список*. URL: https://streets.in.ua/rename.php?lang=ua&town_code=chers (дата звернення: 06.04.2024).

42. Zhelezniak M. H. "Енциклопедія Сучасної України": регіональний аспект. *Literature and Culture of Polissya*. 2020. Т. 97, № 12i. С. 109–118. URL: <https://doi.org/10.31654/2520-6966-2019-12i-97-109-118> (дата звернення: 06.06.2024).